

Een imker zonder bijen

Eind augustus, een grauwe zondagmiddag. De regen klettert tegen de ruiten en de storm giert rond het huis. Alles wijst erop dat de herfst zich opmaakt om roerganger zomer te vervangen. Het maakt me niet vrolijker en een oppepper heb ik eigenlijk wel nodig. Eergisteren zijn namelijk mijn bijen door een stel enthousiaste jonge imkers, onder leiding van hun mentor, in keurig geschilderde kasten overgehangen en meegenomen. Dit alles als voorbereiding op mijn verhuizing naar Terschelling die over een half jaar zijn beslag zal krijgen. Terschelling is nog steeds vrij van de varroa en dat proberen ze zo te houden, vandaar dat ik mijn 'vasteland'bijen moest verkopen. Natuurlijk zullen 'eiland'bijen hun plaats weer innemen, maar het was wel even slikken.

316

Van vulkanen en luchtvervuiling tot bijen en het weer

Onlangs las ik in een avondblad:

'De grootste stad van Alaska, Anchorage, is bedekt onder een anderhalve centimeter dikke laag as nadat de vulkaan Spurr voor de tweede keer binnen twee maanden een uitbarsting had'. Onmiddellijk moest ik denken aan een andere vulkaanuitbarsting in Amerika en de gevolgen daarvan voor imkers in de wijde omgeving. Toen, in 1980, kwam de Mount St. Helens in de staat Washington in het westen van de Verenigde Staten tot uitbarsting. Enige maanden na deze gebeurtenis deed een imker uit de staat Oregon, die ongeveer tachtig kilometer ten zuiden van de vulkaan woonde, in het zusterblad *Gleanings* verslag van zijn ervaringen. 'De hele omgeving was bedekt met een dunne grijze filmlaag stof dat overal aan was vastgekleefd. De afmeting van de as bedroeg 5 micron (5/1000 mm). Later in de maand mei vond opnieuw een uitbarsting plaats. De afmeting van de aspartikel-tjes bedroeg nu 35 micron. Het plakte overal aan vast en zelfs regen was niet in staat het dadelijk weg te spoelen'. Enige maanden later werd door entomologen verslag gedaan over de effecten van vulkaan-as op insecten. Hieruit bleek dat zij de grootste moeite hadden om het as van hun lichaam te verwijderen. Grote aantallen bijen kwamen om door verstikking en uitdroging omdat de luchtbusjes in hun achterlijf door het stof waren afgesloten. Aan de samenhang luchtvervuiling-bijensterfte moest ik ook denken na het lezen van een artikel in het blad van de Leidse imkervereniging

'De Stertselaar'. Daarin verhaalt een Nederlandse imker op werkbezoek in Jemen, gelegen in de zuidwesthoek van Saoedi-Arabië, over massale bijensterfte in de tweede helft van mei 1991 nadat een langdurige droogteperiode was afgesloten door hevige regenbuien. Op diverse plaatsen in Jemen was namelijk zwarte regen gevallen als gevolg van de oliebranden in Koeweit, regen waarin zoveel roetdeeltjes zweefden dat het er zwart van was. Gelet op de Amerikaanse ervaringen zou deze luchtvervuiling wel eens de oorzaak kunnen zijn van de bijensterfte in Jemen. Dat de gevolgen van een vulkaanuitbarsting 'wereldwijd' zijn blijkt onder meer uit het feit dat men er de verstoring van het weerpatroon in het oosten van Canada en het noordoosten van de Verenigde Staten aan ten grondslag legt. Genoemde streken hebben namelijk een zomer achter de rug die nog nooit zo koud is geweest, met als dieptepunt een sneeuwstorm in augustus die plaatselijk tot dertig centimeter sneeuw bracht. Het zou allemaal het gevolg zijn van de veelvuldige uitbarstingen van de vulkaan Pinatubo waardoor hoog in de atmosfeer een asdeken aanwezig is.

Bijenteelt in Alaska

De vulkaanuitbarsting in Alaska bracht me op het idee iets te vertellen over de bijenteelt in die staat in het noordwesten van de Verenigde Staten, met als naaste burens Canada en Rusland. Ja, u leest het goed. Bijen houden in Alaska, het land van de middernachtzon, behoort tot de mogelijkheden. Het centrum van de bijenteelt bevindt zich in de wijde omgeving van de steden Anchorage aan de zuidkust en Fairbanks meer landinwaarts nabij de poolcirkel. Het lijkt onvoorstelbaar maar onze bij, waarvan in een heel ver verleden de wieg in tropische klimaatgebieden stond, weet zich dank zij imkersingrepen in het barre klimaat van Alaska te handhaven en meer dan dat. De zeshonderd tot achthonderd imkers in de 49ste staat van de USA produceren jaarlijks 60.000 tot 70.000 ton zogenaamde 'wildflower honey'. Om u een idee te geven van de immense grootte van deze staat, de oppervlakte van Alaska vormt een vijfde deel van de totale oppervlakte van de Verenigde Staten. Hoe moeten we ons een imkerjaar in Alaska voorstellen? Vanwege het barre klimaat werden tot voor kort bijna alle volken half augustus gedood, de honing afgenomen en de kasten opgeruimd tot volgend jaar eind april/begin mei. Op dat tijdstip arriveerden de bestelde pakketbijen uit het warme Californië. Het is niet ongewoon dat er tijdens

het overhangen van de pakketbijen in de Langstroth-kasten nog een dik pak sneeuw aanwezig is. Door de hoge transportkosten en het risico met de bijen ook ziekten te importeren, gaan de imkers er meer en meer toe over de volken in te winteren en dat is een kunst apart als u weet dat tijdens 'koude perioden' de temperatuur landinwaarts tot beneden de vijftig graden Celsius onder nul kan dalen! Om nog zo veel mogelijk jonge winterbijen te kweken wordt er eind juli al een begin gemaakt met het voeren van 80 tot 100 pond suikerwater. Na het afvoeren worden de volken in groepen van vier bij elkaar geplaatst en ingepakt. En dan begint voor de imker het lange wachten, duimen draaien en schietgebedjes maken voor een goede uitwintering. Tijdens de wintermaanden ziet hij de bijen nauwelijks, want van eind september tot medio april kan er hoegenaamd niet gesproken worden over een vliegtag voor de immen. De imker is al blij als de warme valwind 'Chinook' de bijen in staat stelt om zich in de kast te verplaatsen om het wintervoer te volgen. Het is echter niet overal even bar en boos. Anchorage ondervindt de gunstige invloed van het relatief warme oceaanwater en heeft daardoor wat minder extreme wintertemperaturen. Maar ook in Alaska wordt het eens voorjaar en dan gaat het allemaal razend snel. De belangrijkste bijenplanten zijn achtereenvolgens de wilg, paardebloem, framboos en andere wilde bessen, gevolgd door verschillende klaversoorten en het wilgenroosje. In de maand juni bloeit de wilde roos, *Rosa acicularis*. Het stuifmeel smaakt zoals de roos ruikt en de bijen verzamelen het in grote hoeveelheden. Een imker verhaalt hoe hij in 24 uur tijd van een volk meer dan een kilo stuifmeel verzamelde en deze kon verkopen tegen een prijs van twintig dollar per pond (kassa). Een kilogram stuifmeel per etmaal is natuurlijk een enorme hoeveelheid, maar vergeet niet dat in hoogzomer de bijen lange dagen maken omdat de zon praktisch niet onder de kim verdwijnt. Het wilgenroosje levert een zo goed als kleurloze honing die zeer wordt gewaardeerd. In de zomer van 1990 werd door de 'Alaska honey and pollen Co.' een paar duizend pond van deze honing en een paar honderd pond donkerblauw stuifmeel geoogst op een geschoond stuk grond in de bossen dat landbouwbestemming had gekregen. De prachtige plek had echter een keerzijde. Er moesten drie beren worden afgeschoten die voor meer dan vierduizend dollar schade hadden aangericht aan volken en materiaal. In het binnenland van Alaska kan af en toe een flinke hoeveelheid donkere luizenhoning worden gewonnen. De gemiddelde honingooft schommelt tussen de 50 en 70 pond per volk, waarvan toeristen de belangrijkste afnemers zijn.

De vooruitzichten voor de bijenteelt in Alaska lijken goed. Een stichting tot bevordering van wetenschap en techniek stelde in 1989 een bedrag van 83.000 dollar beschikbaar voor het bevorderen van de bijenteelt en talrijke studiegroepen zijn opgericht. Tellen we daarbij op het broeikas-effect en de totale opwarming van de aarde dan kan het haast niet anders of Alaska wordt het land van melk en honing, aldus Stephen Petersen in het zusterblad *Gleanings of Bee Culture*.

Is er iets met het weer?

Het klimaat, opgebouwd uit een dertigtal jaren dagelijks weer staat momenteel in het middelpunt van de belangstelling. Uitdroging en overstromingen, zeer koud zomerweer tot grote hitte, het fascineert ons allemaal. Is het iets van deze tijd alleen? Hoe was het vroeger, hoe komen we aan gegevens over vroeger. U hoeft niet te gaan speuren in oude archieven want dat is allemaal al gedaan en vastgelegd in een aantal schitterende boeken met als titel 'Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen.' De auteur, Drs. J. Buisman houdt zich al vele jaren intensief bezig met historische weergegevens en dat resulteert nu in een standaardwerk die het weer van eeuwen her voor ons openbaart. Behalve het weer komen ook de leefomstandigheden van de mens aan bod, de landbouw, fenologische gegevens en een dito kalender, notities over bijen, historische gebeurtenissen en politieke ontwikkelingen. Het eerste deel beschrijft de periode tot 1400, een kostelijk fragment wil ik u niet onthouden. Ik citeer: 'In Egmond is de zomer van 1170 zeer warm. Lambert Kamerijk spreekt over een rossige, fonkelende zomer, verrukkelijk en droog, getooid met bloemen en groen loof. De landbouw doet het opperbest, de wijngaarden staan er goed bij, schapen en bijen brengen welvaart.' 'Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen' verschijnt medio september 1992 onder redactie van A.F.V. van Engelen (KNMI). Prijs ca. f 59,50 (na verschijning vierde deel f 69,50). Omvang 576 blz, gebonden met kleurenomslag, ISBN 90 5194 075 0.

Het weer in november

Kenmerk van deze maand zijn perioden met een krachtige weststroming aangejaagd door toenemende temperatuurverschillen op grote hoogte. Aan de grond merken we dat aan kleddernatte perioden met regen, buien met hagel, onweer en zware windstoten. Komt de natuur tot rust dan staat ons mist te wachten en wil de temperatuur vanaf het midden van de maand

nog wel eens onderuit gaan zoals vorig jaar met in het noorden tot minus negen graden aan de grond. Ook de eerste sneeuw is mogelijk, al blijft dat meestal beperkt tot wat natte klodders. In deze maand bedraagt het landelijk gemiddeld aantal uren zonneschijn 59 uur, de hoeveelheid neerslag 78 mm en de gemiddelde maximumtemperatuur 8,8 °C (periode 1951-1980).

November

Jaar	Zon	(uren)	Neerslag (mm)	Max.Temp.(°C)
1987	somber		nat (100)	zacht
1988	zonnig	(70)	droog (46)	zacht
1989	zr.zonnig	(120)	zr.droog (31)	normaal
1990	normaal		zr.nat (110)	normaal
1991	somber		zr.nat (112)	normaal

318

Tot slot de naamsafleiding. November, de slachtaand ontleent haar oorsprong aan het Latijnse woord 'novem' (negen), omdat het de negende maand was bij de Romeinen. Oude benamingen zijn 'Smeer-, Bloed-, en Loefmaand. De eerste twee herinneren aan de slacht, de laatste komt van de oude betekenis van 'dol', waarmee de onbestendigheid van het weer in deze maand wordt aangeduid.

Literatuur

Bolf, John (1980) In the shadow of Mt. St. Helens, Gleanings in bee culture 108(09): 484.

Heuvel, Hans van den (1991) Bijensterfte in Jemen, De Stertselaar 15(04): 20, Imkersvereniging Leiden e.o.

Kruizinga, J.H.(1969) Weer en onweer in de volksmond, Studium Generale 1.

Morse, Dr. Roger (1981) The effect of Mt. St. Helens ash on bees, Gleanings in bee culture 109(12): 673.

Petersen, Stephen (1991) Beekeeping in the 49th State, Gleanings in bee culture 119(03): 156.

Biologisch-dynamisch bijenhouden

Met groeiende verbazing heb ik het interview van José Vleeming-van de Sande gelezen over de BD-methode van Wim van Grasstek. Mijn verbazing betrof niet het feit dat er altijd weer imkers zijn, die een eigen nieuwe methode ontwikkelen, al dan niet op basis van een levensovertuiging. Dat is een van de grote aantrekkingskrachten van het omgaan met imkers en bijen. Deze methode bevat echter enige elementen die zeker voor het bijenhouden in stedelijke gebieden onacceptabel zijn. Er wordt gesproken over het zoveel mogelijk laten zwermen van bijen. In Rotterdam - en ik denk ook in andere steden - staat er geen beperking voor het houden van bijen in de Algemene Politie Verordening. Dat is heel plezierig, maar het betekent niet dat je als imker niet aan regels bent gebonden. Zo weinig mogelijk anderen hinderen met je hobby is wel de belangrijkste. Natuurlijk zwermen er in Rotterdam ook volken. Elke imker laat wel eens een steek vallen, nietwaar, en bijen blijven, gelukkig, onberekenbaar. De gemeentelijke instanties als politie en ontsmettingsdienst hebben adressen van imkers in hun computers en ze waarschuwen als ze zwermen gemeld krijgen. Bestuur en leden van de plaatselijke vereniging voelen zich vervolgens verplicht te zorgen dat een hinderlijke zwerm wordt weggehaald. Een logische bijdrage aan het streven naar een harmonische samenleving in een dynamische stad. Het is goed imkeren in stedelijke gebieden. Vaak beter dan op het platteland. Dat weten we toch al lang.

Bij de varroamijtbestrijding volgens BD-richtlijnen moet ik ook vraagtekens zetten. Bestrijding met alleen mierzuur werkt niet voldoende en de MMF-methode is ook niet afdoende gebleken. We weten dat er veel bijen vervliegen en daarom wordt algemeen aangeraden de varroamijt in één gebied goed en zoveel mogelijk op hetzelfde tijdstip te bestrijden. Wie een buurman heeft die dat niet doet heeft daar last van. Ons bestuur heeft wel leden aangeschreven die de buurt herhaaldelijk irriteerden met hun zwermen of hun mede-imkers met onvoldoende varroamijtbestrijding. Die leden werd meegedeeld dat hun gedrag niet past binnen een samenleving, die veel vrijheid laat aan mensen om hun hobby te bedrijven en ook niet binnen een vereniging. Natuurlijk gelden er voor imkers in landelijke gebieden, die zeker weten dat ze met hun speciale bedrijfsmethode niemand hinderen, andere regels.

K. Verkruisen-Schutte